IDEILE DESPRE LIMBĂ ALE LUI GEORGE BARIŢIU PÎNĂ LA 1848

DE

VASILE NETEA

1. Foile lui Bariţiu — *Foaia pentru minte, inimă şi literatură* şi *Gazeta de Transilvania* — au apărut într-un moment (1838) în care principala preocupare a exponenţilor vieţii culturale romîneşti, atît a celor de peste Carpaţi, cît şi a celor din Ardeal şi Banat, era fixarea unei limbi literare şi a unei ortografii unitare, pe care să le accepte, să le urmeze şi să le cultive romînii de pretutindeni.

În centrul dezbaterilor se afla Ion Heliade Rădulescu, care deţinea primatul literar al epocii, şi care, datorită *Gramaticii* tipărite la Sibiu în 1828, activităţii literare de la *Curierul de ambe sexe* şi de la „Societatea Filarmonică", precum şi strădaniilor sale editoriale, în urma cărora literatura romînească se îmbogăţise cu cîteva însemnate culegeri de versuri şi cu o seamă de traduceri din scriitorii clasici, atrăgea în spre sine privirile celor mai mulţi dintre literaţii şi publiciştii romîni. Cel care, în această epocă, se apropie mai mult de Heliade, prin această apropiere accelerîndu-se şi uşurîndu-se însăşi punerea bazelor limbii literare şi ale ortografiei comune în publicaţiile transcarpatine, este C. Negruzzi, datorită căruia, cu toate împotrivirile lui G. Săulescu, ideile şi îndemnurile lui Heliade vor pătrunde şi în Moldova. În 1836, cînd Bariţiu şi Cipariu vizitară pe Heliade, acesta îşi începuse corespondenţa publică cu scriitorul de la Iaşi pe care o va tipări apoi în *Muzeul Naţional* (1836, nr. 36, 4 noiembrie) sub titlul: *Corespondenţă între doi romîni, unul din Ţara Romînească, altul din Moldova.*

Bariţiu citi aceste rînduri îndată după apariţia lor în *Muzeu*, dar atunci, în toamna anului 1836 şi apoi în 1837, pînă în momentul cînd ştiu

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

că va avea de condus o publicație, el nu-și putu manifesta interesul pentru conținutul lor decît în calitate de cititor cu adîncă luare-aminte.

Scrisorile lui Heliade și ale lui Negruzzi rodiră însă în sufletul său și-l îndemnară, îndată după apariția *Foii literare*, să deschidă și el o corespondență cu Timotei Cipariu, pe care o publică în trei numere succesive sub titlul *Corespondenții între doi ardeleni asupra ortografiei* (1838, nr. 6—8, 5—19 februarie).

După terminarea schimbului de idei cu Cipariu, Bariț̦iu se grăbi apoi să publice și *Corespondența între cei doi romîni* (1838, nr. 9—12, 19, 26 februarie—19 martie, 7 mai) și căută să intre el însuși în legătură cu „Romînii", care îi și răspund. Publicarea acestor scrisori a deschis îndată gustul spre polemică la numeroși cărturari ardeleni și bănățeni care se grăbiră să trimită la Brașov articole despre ideile lor asupra limbii și literaturii romîne.

Ignorați pînă atunci de către ziarele și revistele transcarpatine, iar acasă neavînd nici un jurnal, acești cărturari, care de ani întregi se zbuciumau deasupra cărților de istorie și limbă ale lui Petru Maior, Samuil Micu-Klein și George Șincai, se iviră brusc în publicistică, unde aveau să rămînă vreme îndelungată, susținînd nesfîrșite polemici, apărînd cu tenacitate și erudiție un crez care, cu toate flăcările frumoase ce izbucneau din el și cu toată influența binefăcătoare ce a avut-o în prima fază a luptelor pentru limbă, a sfîrșit prin a deveni o erezie combătută cu înverșunare și, în cele din urmă, abandonată.

2. Astfel, pe lîngă Cipariu, la care Bariț̦iu însuși a făcut apel din primul moment, în paginile revistei de la Brașov se întîlniră grabnic N. M. (Nicolae Maniu), protopopul Sibiului, care îndrăzni să polemizeze cu cei doi „romîni" (1838, nr. 14—15, 2 și 3 aprilie), fapt ce determină pe Heliade să-i reproducă articolul în *Curierul romînesc* (1838, nr. 17—18), Vasile Pop (1838, nr. 18, 20 și 21, 30 aprilie—21 mai) reprodus și el de Heliade în *Curierul de ambe sexe* (I, p. 285 ș.u.), din nou T. Cipariu cu *Reflexii asupra ortografiei d-lui P.* (1838, nr. 2—4, 9—22 iulie), Ioan Rusu discutînd pe același Pop (1838, nr. 10, 3 septembrie), Ioan Maiorescu (1838, nr. 23—25, 3—17 decembrie), care discută tot ce s-a publicat pînă atunci în foaie asupra ortografiei, Meletie Dreghici (1839, nr. 5, 21 ianuarie), P. Vasici (1839, 9—11, 26 februarie—12 martie), August Treboniu Laurian (1839, nr. 40, 2 octombrie), Nicolae Tincu Velia (1844, nr. 27, 3 iulie), Aron Pumnul mai tîrziu (1845, nr. 42—48, 12 octombrie—26 noiembrie) etc. etc.

Dincolo, peste munți, polemica se desfășura cu înverșunare între G. Săulescu prin *Albina* (1839, nr. 51, 23 iunie ș.u.) și Heliade Rădulescu prin *Curierul romînesc* (1839, nr. 149, 27 septembrie), cuprinzînd în matca ei și pe C. Negruzzi.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

În fața atîtor polemiști care își găsiseră tocmai revista lui, după sfatul lui Cipariu (1838, nr. 7), ca loc de întîlnire și discuție, evident că nici Barițiu n-ar fi putut rămîne în afara dezbaterilor, cu atît mai mult cu cît, pentru el, ca redactor, polemica nu avea numai o valoare științifică, ci, în primul rînd, una practică, imediată, trebuind să știe cum avea să-și redacteze foile și ce îndrumări să dea corespondenților săi.

El era obligat astfel, înainte de a aștepta sfîrșitul discuțiilor, să se fixeze asupra unor puncte de vedere clare și statornice, care, mai întîi, să dea satisfacție cititorilor, aceștia fiind cei care susțineau foile și numai apoi, după mulțumirea lor, să se gîndească la opiniile literaților și ale publiciștilor.

Înainte de a arăta care au fost liniile de orientare ale lui George Barițiu în aceste dezbateri, socotim însă necesar să înfățișăm ideile sale despre natura și semnificația limbilor în general și despre caracterul limbii românești în special.

3. În articolul intitulat *Despre limbă* (1845, nr. 1, 1 ianuarie) Barițiu discută, întemeiat pe „unii scriitori clasici ai veacului nostru", dintre care Condillac și Rottek [1], profiturile și neajunsurile pe care le-ar avea omenirea dacă ar vorbi o singură limbă, înțeleasă și adoptată de toate popoarele, și cele pe care le dobîndește prin cultivarea limbilor naționale.

Barițiu, cum e și firesc, combate ideea unei limbi universale, pronunțîndu-se pentru pluralitatea limbilor naționale, fiindcă, deși pluralitatea limbilor a împiedicat înfrățirea universală, totuși, pe de altă parte, această pluralitate „a întărit și a strîns cu atît mai bine baierile care leagă pre mădularii națiilor unii către alții". Aici se află „focul patriotismului" și izvorul tuturor virtuților care decurg dintr-însul. „Fără limbi felurite nici n-ar mai fi nații, ci numai nește grămezi mai mari și mai mici de oameni, pe care le-a adunat la un loc sau întîmplarea, sau sila unui domnitor sau subjugator".... „Lîngă acestea — continuă Barițiu — despărțirea oamenilor prin mai multe limbi este un prea puternic zid apărătoriu asupra planurilor pe care le-au pus unii despoți de a subjuga și a robi pe toată lumea"... pentru că, spre a face robia vecinică, ar trebui să se stîrpească cu totul limba celor învinși, ceea ce „este foarte cu anevoie, sau tocmai peste putință". În sprijinul limbilor naționale Barițiu mai aduce apoi încă un argument, acesta în legătură cu dezvoltarea științelor și a artelor, fiindcă „e cunoscut că nu fiecare limbă este pentru fiecare ram al științelor întocmită, ci una pentru unele, alta pentru altele, prin urmare fiind mai multe limbi, științele și artele fac sporiu (cu) atît mai sănătos, care mai ales la urmă devine proprietate pentru toate popoarele".

---

[1] Vezi și nota din nr. 5 (29 ian.) a *Foii pentru minte* din 1845.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

În cadrul acestui articol Bariţiu subliniază faptul, citînd pe Rottek, că „limba este la oricare popor productul chipului de a cugeta şi simţi... din bogăţia sau sărăcia limbii, din fineţea sau asprimea ei noi avînd putinţa de a judeca şi caracterul şi cultura şi simţămintele unei naţii, (fiindcă) un popor ce are limbă săracă, e sărac şi de idei". Limba unei naţiuni este dealtfel ea însăşi o creaţie a poporului, fiindcă „genii cei mari îndreaptă cu adevărat şi îmbogăţesc limba contemporanilor, dar nu o fac, nu o plăsmuesc din nou".

Bariţiu se dovedeşte aşadar un adept al limbii naţionale, în cultivarea şi perfecţionarea acesteia văzînd el însuşi posibilitatea propăşirii culturale şi naţionale a poporului romînesc.

Redactorul de la Braşov, nefiind un spirit îngust, îşi dădea însă prea bine seama de importanţa întîlnirii romînilor şi cu diferite limbi străine, fiindcă, în acelaşi articol, el preciza că „noi pentru a putea face cu vremea sporiuri dorite în limba noastră, avem cea mai neapărată trebuinţă de a ne cîştiga cunoştinţa şi a altor limbi... Prin buna pregătire şi prin necurmata şi niciodată obositoarea cultivare a limbei noastre romîne avem să ajungem la un period de trecere din starea de acum a culturii la alta spre care privim numai din depărtare şi numai între oftări".

Adept al limbii naţionale, Bariţiu nu putea fi, în cazul limbii romîneşti, decît adept al latinităţii acesteia, în spre o asemenea convingere conducîndu-l nu numai cunoaşterea originii romane a neamului nostru, acceptată în sensul ideilor lui Petru Maior, ci însăşi asemănarea, confirmată de ochi şi de urechi, cu limba latină scrisă şi vorbită.

4. Pentru Bariţiu latinitatea limbii romîne era atît de evidentă şi de clară, încît, în 1843, cînd profesorul I. K. Schuller de la Sibiu publicase în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* (vol. I, nr. 1, p. 67—108) o disertaţie despre limba romînilor, susţinînd originea germano-gotică a acesteia, reluînd de altfel o temă pe care o susţinuse şi în 1831 în studiul *Argumentorum de latinitate lingvae valachicae s. rumunicae epicrisis*, redactorul, în răspunsul pe care îl dă în *Foaie pentru minte* (1843, nr. 35, 30 august) îşi întemeiază argumentarea pe o simplă confruntare de cîntece, tipărite atît în romîneşte, cît şi în latineşte.

Însăşi intervenirea în discuţie, deşi Schuller afirmase că romînii seamănă a fi un amestec de goţi, Bariţiu o face cu o neaşteptată blîndeţe, şi „nu că doară romînilor ar trebui să le fie ruşine, dacă s-ar trage ori din goţi, ori din daci, ci singur pentru iubirea de adevăr". Iar acest adevăr, Bariţiu prin nimic nu-l poate face mai luminos decît prin „o mică alăturare a limbei romîneşti către latină, pentru ca şi cititorii, care nu cunosc pe aceasta din urmă sau pe cea dintîi, să poată judeca fără patimă, cine va fi

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

avînd dreptate, d. Schuller sau romînii, care văd bine cu care limbă este rudită limba lor".

Pentru „mica alăturare" Bariţiu recurge apoi la lucrarea nemţească a lui Eftimie Murgu *Widerlegung der Abhandlung...*, tipărită la Buda în 1830, de unde ia unul din cîntecele, presupuse populare [1], pe care îl dă atît în versiune romînească, cu slove chirilice, „pentru ca să nu poată zice nimini că l-am îmbrăcat în litere latine numai ca să bată mai tare la ochi, mulţumindu-ne că el tot bate la urechi", cît şi într-o versiune latină.

Iată demonstraţia lui Bariţiu :

De pe munte-n vale vin,
În vale vin, la rîul lin,
Ca cu apa lui prea clară,
Limpede şi bunişoară,
Setea lungă să mi-o stîng,
Care nu puteam s-o frîng.
Vadul nu era în cale,
Ci în lături, mai la vale ;
Setea mînea, urgea foarte,
Pieptu-mi strîngea pîn-la moarte.

De monte in vallem venio,
In vallem venio ad rivum lenem,
Ut ipsius aqua perclara,
Limpida et satis bona,
Sitim longam extinguam,
Qualem non poteram frangere.
Vadum non erat in calle,
Sed ad latus magis in valle ;
Sitis monet, urget fortiter,
Pectus mihi stringit usque ad mortem.

2

Inimos culeg virtutea,
Şi pre cale pururea,
Ce între petrii în jos ducea
Răpide curînd ating,
Locul unde setea-mi sting,
Inima-mi eu stîmpărînd,
Şi viaţa-mi întregind.

2

Animosus calligo vires
Et per calle continuo,
Quae intro petros deorsum ducebat
Rapide currendo attigi,
Locum, ubi sitim extingi,
Animum mihi temperando,
Et vitam integrando, etc.

În continuare, Bariţiu, care în acea epocă funcţiona şi ca profesor, remarcă uşurinţa cu care elevii romîni de la şcoala din Braşov, îndată ce apucă gramatica latină în mîini, trecînd numai repede peste formele declinărilor, ale comparaţiilor şi ale conjugărilor traduc texte de felul acestora : „Campi sunt virides, montes sunt alti, Caelum et terra, sol, luna et stellae, a Domino Deo facta sunt. Montes, vaccae, buboli, oves, caprae, agnelli, haedi pascuntur. Tauri mungiunt, canes latrant, lupi ululant. Caput, facies, oculi, nasus, dentes, barba, humeri istius hominis sunt sana. Ursi, lupi, lepores, cervi, leones, vulpes, tigrides sunt animalia silvestria" etc.

Şcolarii, accentuează Bariţiu, iau „profesorului vorba din gură... atîta este de mare asemănarea între aceste două limbi".

[1] Vezi asupra acestei chestiuni Gh. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, Bucureşti, 1937, p. 50—51.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

Nefiind filolog, Bariţiu nu duce mai departe cercetarea şi nu intră în analiza celor 139 de cuvinte romîneşti, pe care profesorul sas le indicase ca fiind de origine germană, lăsînd o asemenea sarcină lui Timotei Cipariu şi apoi, acesta neintrînd în polemică, lui Ioan Maiorescu, care peste cîţiva ani, în 1847, va răspunde cu remarcabilă stăruinţă, denunţînd totodată, în termeni violenţi şi dedesubtul politic al studiului săsesc (nr. 15—22, 14 aprilie—2 iunie).

Bariţiu indicase însă metoda cea mai eficace pentru dovedirea latinităţii limbii romîne şi, mai tîrziu, cînd în arena dezbaterilor lingvistice va apare B. P. Hasdeu, avînd, incontestabil, o altă erudiţie şi o vastă aparatură critică, ea va fi aceea care va fi utilizată cu mai mult succes.

În anul 1845, rugînd „pe cititorii literaţi să nu uite că (el) nu scrie acestea pe seama d-lor" şi că deci nu face „demustrări critice şi istorice", Bariţiu scrie un articol despre formarea şi natura limbii romane, anunţîndu-şi totodată intenţia de a „cuvînta pe scurt" şi despre fiecare din cele cinci limbi romanice : romîna, italiana, franceza, portugala, spaniola şi dialectele romane din munţii elvetico-itali (1845, nr. 2, 8 ianuarie).

Multiplele preocupări l-au împiedicat însă de a-şi realiza planul.

5. Deşi adept al romanităţii, Bariţiu n-a fost însă un fanatic al „purismului" limbii, dovedind, în ceea ce priveşte „slavonismele", o largă înţelegere, atît pentru procesul de formare a limbii romîne, cît şi pentru adevăratele ei posibilităţi de absorbire şi primenire în sensul înnoirii ei.

În această direcţie el se apropie de la început de Heliade şi Timotei Cipariu, acesta din urmă susţinînd în corespondenţa cu redactorul [1] că cele mai multe dintre „slavonisme" au devenit elemente esenţiale ale limbii romîne, „sfinţite" de „traiul de obşte", care nu vor putea fi „îndepărtate cu sila".

Însuşindu-şi această concepţie, Bariţiu, la 24 decembrie 1838, prin *Cîteva răspunsuri ale redacţiei la nişte întrebări şi pretinderi a unor cetitori şi literaţi romîneşti* (nr. 26), care cereau îndepărtarea slavonismelor şi a altor cuvînte străine, precizează următoarele : „Domnilor, eu vă rog aşa să trăiţi, astîmpăraţi-vă puţintel, că nu e vremea la toate deodată. *Să nu stricăm zidul vechiu, pînă nu avem materialuri, bune sănătoase pentru altul nou, căci astfel ne punem în primejdia de a rămînea sbiciulaţi şi năpăditi de toate elementele subt ceriul slobod adecă de a rămînea fără limbă*". El recomandă apoi recitirea articolului lui Cipariu, şi arată că înlocuirea bruscă a slavonismelor nici n-ar fi posibilă fără o serioasă zdruncinare a publicului cititor, care, în marea lui majoritate, nu ştia nici latineşte, nici franţuzeşte sau italieneşte. Pentru a-şi ilustra această afirmaţie, Bariţiu

[1] Vezi articolul *Despre slavonismuri* (1838, nr. 14).

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

dă și un exemplu concret, sub forma unei informații de presă : „*Amatul legat al Maestății sale fu liberat dintră murii citadelei inimicului și la port s-a îmbarcat în navă*". Cîți cititori — întreabă redactorul — vor putea să înțeleagă aici că : amat va să zică *iubit*, legat = *sol*, liberat = *slobozit*, muri = *ziduri*, citadelă = *cetățuie*, inimic = *vrăjmaș*, port = *liman*, îmbarcat în navă = *intrat în corabie*?

În încheierea acestui răspuns, Barițiu se pronunță în favoarea unui împrumut de cuvinte, în care să se poată exprima și „ideile care pînă în veacurile noastre n-au prea fiert în capul romînului, prin urmare nici n-a știut cum să le numească".

Și mai categoric a vorbit Barițiu despre chestiunea slavonismelor în anul 1841, în articolul *Răspunsuri cu care eram dator de multă vreme* (nr. 20, 18 mai), după ce Meletie Dreghici își făcuse „Rugarea către literatori" (*Foaie pentru minte, inimă și literatură*, 1838, nr. 5, 29 ianuarie) și apăruse *Tentamenul* lui Laurian (1840) prin care se cerea eliminarea din limbă a tuturor cuvintelor intrate după secolul al XII-lea.

„Eu — scrie el — dînd iarăși un exemplu practic — am spus din capul locului la tot publicul nostru, cumcă prietenul slavonismelor nici de cum nu sînt, *însă nici vrăjmaș exaltat nu le pot fi*; aceasta ar fi după mine rezultatul unei ure naționale, care eu niciodată n-am cunoscut-o... Cumcă cîteva slavonisme întrebuințez, pe care le-aș putea părăsi, aceea nu o tăgăduesc; însă cumcă vremea de a părăsi încă nu mi-au sosit, aceasta încă o știu foarte bine. Ce am zis înainte cu trei ani, zic și acuma : salto mortale nu se poate face. Domnilor așa vă rog, cercați a compune sau a traduce un articol numai de o coală, spre pildă politicesc, a cărui idei să fie vrednice de tot publicul fără deosebire, într-aceea scriind țineți în ochi pe plasa cea mai numeroasă a cititorilor, ca acea să vă înțeleagă; alungați totodată toate slavonismele și le explicați în parantesuri atît pe acestea cît și zicerile cu totul nouă, de care noi romînii avem neapărată trebuință, și mă rămășesc cumcă nu veți scăpa nici cu cincizeci de parantesuri. Scurt prietenilor, genii(le) curățâ limba împreună cu națiia, iar gramaticii, redactorii și toți criticii arată mai mult numai în chipuri negative că ar trebui curățită".

6. Această acțiune era susținută în coloanele *Foii pentru minte* și de C. Negruzzi, sub a cărui semnătură (K. N-ți) a apărut în toamna anului 1841, la cinci luni după publicarea articolului lui Barițiu (nr. 46, 16 noiembrie), cunoscuta *Scrisoare* (despre slavonisme), în care nuvelistul de la Iași aruncă o privire asupra formării limbii române și asupra părerilor care fuseseră emise în această privință pînă la el.

În problema slavonismelor, Barițiu a avut ca și Negruzzi o atitudine moderată și rezonabilă.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

Aceeași atitudine moderată, care, despărțindu-l de Cipariu îl apropie de Heliade, a avut-o și cînd a fost vorba să se stabilească un punct de plecare pentru alcătuirea și scrierea limbii literare propriu-zise.

T. Cipariu, în prima din scrisorile sale despre ortografie (1838, nr. 6, 5 februarie) afirmase: „Eu aș vrea ca un scriitoriu, mocan, cîmpean, mărginean și a., să scrie tocmai mocănește, cîmpenește, mărginește — și pentru ce să scrie el bucureștenește ori moldovenește?... bucureștenii, moldovenii ș.c.l. au întru toate pronunciație mai bună și mai românească decît mocanii și ceilalți? Eu mă îndoiesc foarte...

„Pagubă numai — arătase Cipariu — că în alfabeturile cu care trăim nu avem atîtea slove sau litere cîte ne sînt de lipsă spre însemnarea tuturor sunetelor ce se aud în dialecturile noastre". Dar, conchide filologul de la Blaj, „scriind să nu scriem ce nu grăim".

Evident că o astfel de teorie — deși Cipariu se pronunța împotriva oricărei latinizări sau italienizări, după planul lui Körösi sau al lui Budai-Deleanu, iar de vreo orientare spre nemți sau unguri nici vorbă nu putea fi — nu făcea decît să izbească în Heliade, care în corespondența cu Negruzzi, vorbise de limba întreagă a românimii, care nu se poate inspira decît din limba bisericească, aceeași și la români și la moldoveni și la transilvăneni.

Bariț iu — care încă din primul număr al foii, în nota ce însoțea articolul despre *Traducere*, precizase că el se orientează după cărțile bisericești și după reformele propuse de „Societatea literară" din București — în răspunsul pe care-l dădu lui Cipariu (1838, nr. 8, 19 februarie) îmbrățișă punctul de vedere al lui Heliade. „Voiu să scriu — precizează el — cum și vorbesc, dar nu după dialectul unde m-am născut, nici în cel unde m-am crescut, nici unde am petrecut mai mulți ani la învățătură, nici în cel unde petrec acuma,... nici în cel de la București, nici în cel de la Iași, ci singur în acela care place mai mult urechilor mele, care însă foarte mult se apropie de limba cărților bisericești".

7. În același răspuns, care constituie însăși temelia orientării ortografice a lui Bariț iu, în această primă fază a activității sale, redactorul ține să precizeze că el deosebește „foarte strîns" între *litere și pronunție* fiindcă „simboluri, semne sînt literele, iar duhul e graiul". „Eu sub nume de ortografie — lămurește Bariț iu — înțeleg numai literele, ortograful fiind obligat a întipări sunetele prin litere, așa cum le aude".

Cercetătorii ortografiei timpului încurcîndu-se însă unii pe alții și lucrînd numai după preferințe proprii, ajunseseră să dea un adevărat „galimatias" de ortografii, care greu mai putea împăca așteptările cititorilor, și ale publiciștilor români de pretutindeni.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

Haosul acesta crește și mai mult, cînd unii scriitori și gramatici transcarpatini, pornind de la *Gramatica* lui Heliade, au început a simplifica tot mai îndrăzneț alfabetul cirilic, eliminînd anumite slove cu explicația că „sînt prea multe", unele din ele reprezentînd al doilea semn pentru același sunet".

Pasiunea simplificării îl cuprinde și pe redactorul brașovean, care pune astfel la îndoială utilitatea celor „patruzeci și atîtea de slove".

Bariţiu, urmînd îndeaproape pe Heliade, credea că nu și-ar putea servi mai bine foile decît făcîndu-și o seamă de reguli proprii, fără a „îndatora" pe altcineva să le aplice, dar care, dat fiind că el scria cel mai mult, au devenit însești regulile redacției de la Brașov.

În aceste reguli Bariţiu, luînd poziție împotriva tradiției școlii latiniste ardelene, susținătoare a principiilor etimologice, afirmă că „voiu să scriu cum și vorbesc", apropiindu-se prin aceasta de cerințele cititorilor și dînd un mare avînt posibilităților de pătrundere a jurnalelor în toate straturile societății romînești.

În acest răspuns Bariţiu trebui să-și precizeze punctul de vedere și față de introducerea alfabetului latin, întrucît Cipariu, în scrisoarea sa, afirmase că „departe sîntem încă de acea epocă, cînd să vedem o ortografie cu litere latinești bine întemeiată și de toți primită".

„Eu nu țin — scrie redactorul, anunțînd totodată că în curînd va tipări „ceva" și cu litere latinești [1] — de greutate așa nespusă, după cum își închipuiesc unii a scrie romînește cu litere latinești, ca să ne înțelegem unii pe alții, și ca să se poată folosi și cei care nu știu latinește".

„Una am dori — continuă el — și prin aceasta se apropie din nou de Cipariu, care afirmase că ortografia nu se poate stabili înainte de alcătuirea unei gramatici ieșită din confruntarea ideilor tuturor învățaților neamului — ca și pînă atunci spre acest scopos învățătura gramaticei romînești să se lățiască mai tare prin școlile noastre; căci aceasta este rușine de a nu cunoaște, cumcă numai noi nu ne învățăm limba noastră după reguli, fiind mulțumiți cu învățarea cea mehanică din pruncie".

Pe aceeași linie cu Cipariu se găsește și cînd se ridică împotriva celor care în ortografie „ne schimonosesc limba ungurind-o, nemțind-o, lătinind-o, frîncind-o și cîte altele".

Heliade, în corespondența cu Negruzzi, exprimase de altfel, înaintea ardelenilor, aceleași păreri: „Noi n-avem să ne pilduim la ceea ce se atinge de natura limbei nici de la francezi, nici de la italieni, ci să urmăm după cum ne învață însăși limba".

---

[1] Bariţiu se gîndea la traducerea sa din Schiller *Intrigă și amor*, pe care intenționa să o tipărească în cursul anului 1838 cu litere latinești. Lipsa de „premumerați" (abonați) l-a împiedicat să realizeze acest plan.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

8. Bariţiu se înşela însă atunci cînd socotea că n-ar fi „greutate aşa nespusă" a scrie cu litere latineşti şi a întocmi o ortografie bazată pe acestea. Şi, deşi îşi găsi îndată aliaţi destoinici pentru realizarea acestui plan, în frunte cu Vasile Pop, C. Negruzzi şi Ioan Russu, Bariţiu se văzu în curînd nevoit, ţinînd seama de atitudinea cititorilor, să-şi schimbe punctul de vedere.

Cititorii obişnuiţi, din aproape toate regiunile româneşti, doreau ca foile să apară cu slovele vechiului alfabet. Aşa îi scria din Banat Meletie Dreghici, aşa îl povăţuia de la Bucureşti Nifon Bălăşescu („să nu îndrăzniţi a scrie cu litere că vă pierdeţi toţi prenumeraţii") acesta era şi sfatul lui Damaschin Bojinca de la Iaşi : „vorbiţi cît mai puţin împotriva literelor chirilice, ca nu cumva voind să folosim să stricăm" [1].

Bariţiu se văzu deci silit să răspundă părtinitorilor alfabetului latin că încă n-a sosit vremea şi că nu se poate face „salto mortale" atîta timp cît „pe unii români îi cuprind fiori văzînd literele romane ca pe turci înainte cu cîţiva ani" (1838, nr. 26, 24 decembrie).

Abia în 1844, la 3 ianuarie, îndrăzni Bariţiu să introducă unele litere latine printre cele chirilice, scriind astfel cu semichirilice, la alfabetul latin ajungînd numai la 1852.

Acelaşi lucru, provocat de un optimism prematur, avea să i se întîmple lui Bariţiu şi în ceea ce priveşte întocmirea grabnică a unei ortografii.

Într-adevăr, de unde, la începutul primului său an de activitate publicistică, redactorul vorbise de „galimatiasul" ortografiilor, pe care le dorea strînse cît mai repede în reguli statornice, dîndu-şi şi el pentru această strîngere contribuţia sa, la sfîrşitul anului (1838, nr. 26, 24 decembrie) Bariţiu, mai liniştit acum, se adresează astfel cititorilor săi : „Domnilor, d-voastră încă fiţi buni mai aşteptaţi de la vremi. Pînă atunci vă mai mîngîiaţi cu pildele altor naţii, văzînd cum spre pildă franţuzii, naţia aceasta stăpînă pe atîţia clasici nici pînă astăzi n-are ortografie de treabă ; nemţii mai ieri alaltăieri ţinură sesii grele pentru *şi* şi aşa mai încolo. Pînă se va forma ortografia limbii noastre, să ne străduim a-i aduna cuvintele, cele risipite ; avîndu-le aceste, le vom scrie noi oare cumva" (1838, nr. 26, 24 decembrie).

9. Ca să arate cît de puţin se statornicise ortografia şi în anii următori, Bariţiu publică în anul 1845 un articol despre punctuaţie, *Intrepunţiile* (nr. 10—11, 5—12 martie) aiătînd cum „şi în zilele noastre unii scriitori, de altfel buni, amestecă şirul ideilor, cum prelungesc perioadele pe hîrtie de sus pînă jos, cum vîră paranteze în paranteze, răzemîndu-le pe toate cu semne de în puncţii ca şi nişte graduri cu proptele (pe care scriitorii noi le au semănat şi prin clasici)... fiindcă fiecare are o întrepunţie proprie".

[1] *Tribuna* 1903 nr. 44 *Luceafărul*, Timişoara 1940, nr. 1—3, p. 60.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

Explicația acestei confuzii redactorul o vede în primul rînd în influența pe care în Ardeal și în Banat o aveau școlile germane, iar în Muntenia și Moldova cele franceze, punctuațiile acestora fiind „mult deosebite", și apoi în faptul că gramaticii n-au fixat regule „mult mai stabile pentru întrebuirea" punctelor și a virgulelor.

Totuși — continuă Barițiu — „dacă scriitorul știe cuget regulat; dacă ideile lui se pogoară din cap pe hîrtie într-un șir cerut de logica cea mai sănătoasă : are cea mai puțină trebuință de regulele întrepunțiilor prescrise de gramatici", fiindcă „cel care cugetă limpede și regulat, nu mestecă niciodată propozițiile, nici nu încurcă perioadele ca și niște lațuri și mreji ci ideile sale curg cu dulceață și cu plăcere".

Pentru a contribui la stabilirea unei ordini în punctuație, Bariţiu înfățișează „unele regule de întrepunții", privite însă numai ca „semne osebitoare între propoziții".

Regulele date de el sînt în număr de șapte și cuprind virgula, punctul și virgula, două puncte, punctul, linia cugetării, semnul întrebării și semnul strigării. De altfel — sfîrșește Bariţiu — „o îndelungată și serioasă deprindere cu citirea celor mai buni autori din zilele noastre ajută foarte mult spre a ne cîștiga un tact și o îndemînare la punerea și păzirea întrepunțiilor : căci pentru tot felul de întorsături și țesături mai fine ale propozițiilor și perioadelor nici un gramatic nu e în stare a da regule".

Vom reproduce, spre a sublinia felul de a explica al lui George Bariţiu, regula pentru întrebuințarea semicolonului (punctul și virgula) :

„Semicolonul sau coma cu punct (;) se pune preste tot acolo unde punctul ar fi prea mult și coma prea puțină și anume : între membrii perioadelor fie din protasis, fie din apodosis, apoi iarăși între propozițiile ce ar fi tot de un rang și de o natură, mai vîrtos dacă acele sînt cam lungi și dacă cuprind vreo arătare de pricină, vreo deslușire, vreun contrast, vreo deducere (corolar) ș.a. ca acestea, adică înaintea conjuncțiilor, căci, pentru că, încă, dacă, așa-dacă, deci, din contră, într-aceia, totuși, numai, altmintrelea, astfel, ci mai vîrtos ș.a. Spr. p. „Dulce este a-ți răzbuna ; însă mult este mai dulce a ierta".

Peste cîteva luni, după ce, între timp, apăruse *Organul* lui Cipariu de la Blaj, în care acesta începuse a-și publica *Principiile despre limbă*, care îl stîrniră la o nouă polemică pe Ioan Maiorescu, George Bariţiu, pornind de la o satiră a lui N. Istrati (*Corespondențe între doi amorezi*), socotea că poate afirma : „Acum sau niciodată au sosit timpul, în care să ne înțelegem înainte de toate în principii, încît limba să nu ne mai devie jucărie în mîinile atîtor nechemați" (1847, nr. 21, 26 mai).

Bariţiu a apreciat însă greșit situația lingvistică.

Timpul încă nu sosise, iar dezbaterile mai aveau să continue peste douăzeci de ani.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

Cu acest articol se încheie însă intervențiile publice și directe ale lui George Barițiu — în perioada 1838/1848 — pentru clarificarea problemelor de limbă și ortografie, așa încît se poate rosti și aprecierea necesară asupra activității lingvistice a redactorului brașovean.

10. Înainte de a încheia reproducem însă două fragmente din scrierile din această perioadă ale lui George Barițiu, pentru a înfățișa astfel în mod concret nivelul și formele limbii și stilului său.

Primul fragment e ales din evocarea *O privire peste ținutul Hațegului în Transilvania*, publicată în anul 1838 (*Foaia Literară*, nr. 3, 15 februarie) într-o vreme cînd nu apăruseră încă nici istoria lui Bălcescu despre Mihai-vodă Viteazul, nici *Cîntarea* lui Alecu Russo și nici *Cuvîntul* lui Kogălniceanu pentru deschiderea cursului de istorie națională.

„Frumoasă Transilvanie, dulce patrie, clasică, pămînt sfînt, maică cu durere!... Între hotarele tale se cuvine pretutindenea patriotul călătoriu să păşiască cu evlavie, dar nici într-o parte nu mai mult, ca împrejura ruinelor Ulpii Traiane acolo, unde Augustul Erou, străbătînd prin îngustimea Porții de fier, biruitor asupra nedumeritului, dar destul de mărinimosului rival, și-a întemeiat scaunul măririi sale. Care însuflat de cerescul duh a poezii a cercat să cînte vreodată asupra dărîmăturilor acestii capitale un Ilias sau un Eneis? Unde este un Eremie, care să fi plîns pe aceste ziduri, după ce pe lîngă toată nedreptatea și dușmănia ce avură să sufere de la cincisprezece veacuri, totuși ele au mai rămas încă atîtea cîte să poată fi în stare a aprinde focul cel mîntuitor al patriotismului în vinele privitorilor. La Densuș să călătorim patrioți buni și toți adevărații romîni! Aici să ne facem hagii asupra cenușei maimarilor noștri; aici aflăm cel mai întreg monument din cîte ne-au rămas în tot cuprinsul Dacii de la domnitorii lumii pînă astăzi ca să cunoaștem și în faptă mărimea lor".

În continuare Barițiu descrie vechea biserică de la Densuș, și apoi exclamă:

„...Iată că ținutul repedelui Streiu, poate să ne astîmpere dorul de a petrece lîngă Tibru în mijlocul ruinelor Romei cei vechi! Sau că doară aici nu vei avea de unde să întîmpini umbrele Bruților, Camililor, Scipionilor; dar cetățuia Hunedoarei ne înfățișează un astfel de nume; și pentru că din nenorocire eroii patriei noastre vrednici de nemurire în toată viitorimea, n-avură parte niciodată să le fie descrisă viața și faptele de un Xenofon, Tacit ori Sallustie, oare să cuvine să-i dăm uitării? O, vai! Dar la noi pînă acum mai mult așa s-a întîmplat".

Al doilea fragment e luat dintr-un articol din anul 1845, *Stilul de jurnale: stil de saloane?* (*Foaia pentru minte, inimă și literatură*, nr. 6, 5 februarie) și reprezintă o contribuție a lui Barițiu la efortul de a se crea un stil ziaristic în Transilvania, bazat pe concizie în exprimare și pe obli-

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

gația criticii politice de a-și susține afirmațiile prin exemple concrete, punînd în lumină *personalități*, depășind astfel cadrul academic al discuțiilor abstracte. Combătînd, după cum s-a văzut mai sus, scrisul haotic, exprimat în perioade interminabile, Barițiu înțelegea să arate cum aplica el însuși concizia, claritatea și logica.

„Noi romînii precum în altele, așa în jurnalistică sîntem numai începători — da, începători, pentru că 10—15 ani din viața nații fac abia cît 10—15 luni din viața unui ins (individ).

„Totuși în scurtul restimp ce trecu de cînd și romînii începurăm a citi gazete romînești avură unii vreme a arunca și acea întrebare, dacă se cuvine ca publiciștii noștri în scrierile lor efemere totdeodată, să păzască un ton mai delicat, mai cruțătoriu, mai de saloane, sau să dea și mai pe întregul.

„Pînă acum ne-am învoit cu toții — deși n-am păzit-o cu toții — ca să ne ferim de p e r s o n a l i t ă ț i. Foarte bine; această regulă ar fi de dorit a se păzi, însă cînd? și unde se începe personalitatea? unde este hotarul mustrării? căci a nu mustra nu se poate. Unde se începe vătămarea caracterului moral?

„— Toate aceste întrebări lăsăm ca să le dezlege simțul cel bun al fieșcăruia, o logică sănătoasă ce dă tact la scriere.

Este mult mai greu a ține linie neatinsă între caracterul privat și caracterul public al oamenilor. Un domnitor, o patrie, o comunitate, un public nu e mulțămit cu administrația unui sau a unor deregători publici, pentru că aceia pot fi sau leneși, sau răpitori, sau trădători de binele public, dar de altmintrelea familiști buni, economi buni pe seama lor; sau că ei nu sînt nici de una nici de alta. Într-aceea binele public, interesul tuturor cere cu glas mare, ca unii ca aceștia să se demaște neapărat, pentru ca patria să nu sufere mai îndelungat relele pricinuite de ei. Însă toți oamenii saloanelor ar striga: cruțare, cruțare, numai la personalități să nu vă sloboziți. Dar cînd vinovații nu voiesc a ști de complimente nici de cuvintele cruțătoare? Atunci urmează ca acela care are curaj, să stea în față, să dea pruncului numele cel adevărat, să lase ori ce complimente la o parte; însă apoi vază cum va dovedi ceea ce au scăpat din gură sau din condei. Pentru aceea fricosul, iepurele tacă mai bine și înghiță pînă în sfîrșit, decît să se compromită și să nu știe încătrău da.

„Mulți însă sînt așa delicați, încît nici cînd vorbim sau scriem cum zic ritorii *per locos communes*, fără a numi pe nimini, fără a da cel mai mic semn de a pricepe cine e vinovatul, nu vor a auzi termini cevaș mai aspri, mai trîntitori, ci li se pare, că tot ce n-are loc în saloane, între dame ș.a., nu se cuvine a se întrebui nici în sala cea mare a certelor politice. Noi recunoaștem, că ar fi prea de dorit, ca oamenii din lumea toată atît în viața

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

publică, cît și privată și familiară să se aibă numai bine unii cu alții, să vorbiască tot numai în termini aleși de salon. Ce să facem însă, dacă mulți din noi am luat o creștere și avem un caracter care este surd pentru ori care delicateță ?"

11. Barițiu n-a avut în discuțiile asupra limbii nici marea pasiune și iscusință a lui Ion Heliade-Rădulescu, nici simțul ascuțit al lui C. Negruzzi — și nici erudiția lingvistică a lui Timotei Cipariu.

Mai mult însă decît toți aceștia, Barițiu — fără a fi lipsit de o largă orientare în domeniul filologiei — a avut simțul practic al trebuințelor publice, tendința spre echilibru, statornicie în idei și atitudini, răbdare și perseverență, și pe lîngă acestea o stăruință în publicistică, o stăruință nebiruită, care i-a îngăduit ca printr-o muncă îndelungată să exercite o reală influență asupra dezvoltării limbii literare ciscarpatine.

Din acest punct de vedere se cuvine să subliniem că, în timp ce în Muntenia și Moldova un Heliade sau un C. Negruzzi, în acțiunea lor pentru cultivarea limbii romîne, nu aveau de luptat decît cu ideile și opiniile altor confrați, tot atît de interesați ca și ei, deși susținînd alte puncte de vedere, în problema dezvoltării limbii naționale, George Barițiu în Transilvania trebuia să lupte pentru însuși dreptul la existență al acestei limbi, drept pe care opresorii îl contestau și, din punct de vedere oficial, îl interziceau chiar prin legi speciale, așa cum a făcut Dieta din Cluj în anul 1842 [1].

Puternic influențat de Heliade și de Cipariu, el a adoptat, în ceea ce privește unificarea limbii, părerile celui dintîi, jucînd astfel în Ardeal, ca ziarist, rolul lui C. Negruzzi în Moldova, fapt ce a impus întregii lumi romînești concepția despre limbă a lui Heliade ; față de înnoitorii grăbiți, gata să imiteze latina, franceza sau maghiara, a susținut părerile filologului de la Blaj, iar în chestiunea introducerii alfabetului latin a manifestat o prudență care s-a arătat într-adevăr fericită.

Pe Heliade, de altfel, l-a imitat din primul moment, în însuși titlul foii literare, pe care a numit-o „Foia pentru Minte, Inimă *shi* Literatură" tocmai cum se numea și „Curierul" celui dintîi care la 1838 era „Gazetă politică, comercială *shi* literară".

Datorită moderației și prudenței sale, Barițiu, deși cu mijloace lexice modeste, aflîndu-se departe de strălucirea lui Heliade, a atras înspre foile sale an de an tot mai numeroși cititori, care s-au împărtășit din partea

[1] Vezi în legătură cu această luptă articolele lui George Barițiu : *Romînii și maghiarismul*, «*Foaia pentru minte*», (1842, nr. 9—11, 2—23, martie ; *Despre dietă*, «*Gazeta de Transilvania*», 1842, nr. 1, 5 ianuarie), *Privire peste disputele lingvistice de azi*, 1842, nr. 13, 13 martie etc., precum și *Părți alese din istoria Transilvaniei*, I, p. 621—627.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)

redactorului de o neîntreruptă comunicare de informaţiuni şi idei, sfîrşind prin a crea în Ardeal şi Banat însăşi opinia publică romînească.

Fără ponderatele sale idei despre limbă şi ortografie, această operă n-ar fi fost posibilă.

Mai mult decît prin ideile mărturisite, George Barițiu a servit însă limba şi cultura naţională prin opera sa scrisă şi prin faptul de a fi întemeiat cele dintîi gazete transilvane apărute în limba romînă, foile sale fiind cele mai puternice organe pentru afirmarea, apărarea şi cultivarea acestei limbi.

BDD-A10376 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 02:30:20 UTC)